

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ЛИТВИН ОЛЕКСАНДР ВАЛЕРІЙОВИЧ

УДК 343.141/143

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ДОКАЗУВАННЯ
У СТАДІЇ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ПОГОРЕЦЬКИЙ Микола Анатолійович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри правосуддя;

кандидат юридичних наук, доцент
ВАПНЯРЧУК В'ячеслав Віталійович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться «__» _____ 2016 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий ____ _____ 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

I.V. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. При здійсненні судочинства фундаментальним правом кожного є право на справедливий і публічний розгляд його справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.). Судовий розгляд традиційно вважається центральною та найважливішою стадією кримінального провадження, враховуючи його підсумковий для перевірки обґрунтованості обвинувачення характер та особливі умови дослідження доказів, що повною мірою забезпечують реалізацію засади змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості.

Кримінальний процесуальний кодекс України 2012 р. (далі – КПК) поставив перед дослідниками низку завдань, пов'язаних із переосмисленням сталих концепцій, які стосуються фундаментальних проблем кримінального провадження, в тому числі й проблем у царині доказування. Це стосується і комплексу питань, пов'язаних із: визначенням особливостей кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду, які набули особливої актуальності у зв'язку з істотним розширенням змісту засади безпосередності дослідження показань, речей і документів; заборонаю надавати суду інші документи, крім обвинувального акту та додатків до нього, до початку судового розгляду; відсутністю вказівки на суд як на суб'єкт, уповноважений збирати докази у кримінальному провадженні, у ст. 93 КПК; формулюванням правил розподілу обов'язку доказування; визначенням порядку визнання судом недопустимості доказів; уточненням порядку проведення судових допитів; невизначеністю ініціативи суду у проведенні окремих судово-слідчих дій; впровадженням судового розгляду угод про примирення та визнання винуватості; уточненням загального порядку дослідження доказів. Реалізація такого завдання кримінального провадження, як забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, вимагає належної організації доказування у судовому розгляді, логічного поєднання обстоювання сторонами своїх правових позицій із спрямуванням судового розгляду на з'ясування обставин кримінального провадження для постановлення обґрунтованого та справедливого судового рішення.

З іншого боку, специфічним є доказування на стадії судового розгляду для целерантних процедур, регламентованих КПК, а саме – кримінального провадження на підставі угод та скороченого судового розгляду, за якого суд має право, якщо проти цього не заперечують учасники судового провадження, визнати недоцільним дослідження доказів щодо тих обставин, які ніким не

оспорюються, враховуючи їх консенсуальний характер, що вимагає визначення співвідношення ролі сторін та суду у його здійсненні.

Новим є й визначення підстав та порядку визнання доказів недопустимими, однак не вирішеними залишилися деякі питання відповідного порядку, суб'єктів ініціювання, розподілу тягаря доказування, процесуальних наслідків.

Питанням особливостей кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду присвячені дослідження таких українських та зарубіжних учених, як О.В. Авілов, С.О. Александрова, Ю.П. Алєнін, Т.І. Андрущенко, Л.Ю. Ароцкер, П.К. Барабанов, С.В. Бурмагін, В.В. Вапнярчук, О.О. Васяєв, К.В. Вишневецький, Г.А. Воробйов, В.П. Гмирко, Л.В. Головка, С.П. Грішин, Ю.М. Грошевий, М.М. Гультай, О.О. Дзюбенко, Г.І. Загорський, О.В. Капліна, Т.М. Карабанова, П.М. Каркач, С.Л. Кисленко, І.І. Когутич, О.І. Коровайко, М.С. Коровіна, В.А. Коротич, В.Я. Корсун, І.І. Котюк, О.О. Кочеткова, М.П. Кузнецов, А.О. Ларінков, П.А. Лупінська, А.О. Ляш, В.Т. Маляренко, Ю.О. Маслоа, О.Р. Михайленко, І.Б. Михайловська, Ю.М. Мирошніченко, М.М. Михєєнко, С.О. Насонов, І.В. Нікітіна, В.Т. Нор, Ю.К. Орлов, І.Д. Перлов, С.К. Пітерцев, О.В. Піюк, А.А. Плашевська, М.А. Погорєцький, В.О. Попелюшко, В.Ф. Попов, О.С. Самоходкіна, Ж.С. Сенькіна, В.Л. Сисков, Н.С. Соколовська, С.М. Стахівський, О.С. Ткачук, В.М. Трофименко, Л.Д. Удалова, А.Л. Ципкін, В.В. Ціркаль, Т.Б. Чеджемов, Н.Ю. Черкасова, С.А. Шейфер та ін., які досліджували зазначені питання на основі КПК 1960 р. або положень раніше діючого та зарубіжного законодавства.

На основі положень КПК 2012 р. зазначеним питанням присвячені дослідження таких українських вчених, як В.М. Бабунич, Н.М. Басай, Н.Р. Бобечко, В.І. Бояров, В.В. Вапнярчук, Г.П. Власова, І.В. Гловюк, В.П. Гмирко, Ю.М. Грошевий, С.В. Давиденко, О.Г. Дехтяр, Д.О. Захаров, Я.П. Зейкан, О.В. Капліна, П.М. Каркач, В.В. Колодчин, О.Ю. Костюченко, І.І. Котубей, Р.О. Куйбіда, Л.М. Лобойко, Т.В. Лукашкіна, Н.М. Максимішин, А.Г. Маланюк, С.М. Міщенко, В.Т. Нор, А.А. Павлишин, О.А. Панасюк, Є.В. Повзик, М.А. Погорєцький, О.В. Рибалка, А.В. Руденко, Ю.М. Серєда, Н.П. Сиза, Г.І. Сисоєнко, М.М. Стоянов, В.М. Трофименко, В.В. Тютюнник, В.М. Фігурський, А.П. Черненко, М.І. Шевчук, О.Г. Шило, А.Г. Шиян, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська та ін., у яких розглядається роль суду у кримінально-процесуальному доказуванні в стадії судового розгляду, активність та ініціатива суду у доказуванні, мета доказування, визнання недопустимості доказів судом, концепції судових доказів, участь сторін у доказуванні в судовому розгляді, визначення порядку та обсягу дослідження доказів у судовому розгляді, доказування у судовому провадженні на підставі угод, особливості проведення окремих судово-слідчих дій.

Втім, комплексні дослідження проблематики кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду на основі КПК 2012 р., в яких на базі єдиної доктринальної концепції було б переосмислено питання, пов'язані з поняттям та елементами кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду, реалізацією засади змагальності та ролі суб'єктів

доказування на стадії судового розгляду, особливостями з'ясування обставин та перевірки їх доказами за КПК 2012 р., у сучасній науці відсутні. Саме тому проблема кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду є актуальною як для кримінально-процесуальної доктрини (у контексті формування відповідної концепції), так і для нормотворчої та судової практики (у контексті формулювання пропозицій щодо удосконалення положень КПК та окремих питань їх застосування у судовій практиці).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане у межах плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Удосконалення сучасного кримінально-процесуального законодавства та забезпечення його ефективності в умовах правової реформи» на 2011–2015 рр. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U000671) на 2011–2015 рр.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у розробці доктринальної концепції доказування на стадії судового розгляду, а також формулюванні пропозицій щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України у цій сфері.

Для досягнення зазначеної мети вирішувалися такі завдання:

уточнити визначення мети кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду;

визначити елементи кримінально-процесуального доказування, охарактеризувати їх зміст;

охарактеризувати порядок визнання судом недопустимості доказів у судовому розгляді, виявити проблемні аспекти цього порядку;

визначити роль суду в доказуванні на стадії судового розгляду, уточнити її співвідношення з активністю сторін кримінального провадження у контексті засади змагальності;

визначити систему та здійснити класифікацію судово-слідчих дій, що проводяться на стадії судового розгляду;

сформулювати концептуальні засади визначення активності суду у кримінально-процесуальному доказуванні;

визначити особливості доказування у судовому розгляді угод про примирення та про визнання винуватості;

охарактеризувати визначення судом обсягу доказів, що підлягають дослідженню у судовому розгляді;

виявити особливості визначення судом порядку дослідження доказів у судовому розгляді;

визначити недоліки нормативної регламентації проведення допитів як судово-слідчих дій;

сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України щодо доказування на стадії судового розгляду.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають на стадії судового розгляду в кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є кримінально-процесуальне доказування на стадії судового розгляду.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження здійснено із застосуванням філософських, загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Завдяки використанню діалектичного методу уточнено понятійний апарат, з'ясовано сутність категорій «кримінально-процесуальне доказування», «мета кримінально-процесуального доказування», «судовий розсуд» та ін. (підрозділ 1.1.). Історичний метод дав можливість зіставити нормативну регламентацію доказування на стадії судового розгляду за Кримінально-процесуальним кодексом 1960 р. та КПК 2012 р. (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3). Використання системного методу дозволило визначити систему судово-слідчих дій на стадії судового розгляду (підрозділи 2.1, 3.1). Порівняльно-правовий метод застосовувався при характеристиці норм кримінального процесуального законодавства іноземних держав та порівнянні їх з положеннями українського законодавства (підрозділи 1.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). Метод системного аналізу правових норм та логіко-нормативний метод використовувалися для виявлення недоліків діючих норм та для формування пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3, 3.1, 3.3). Усі методи дослідження використовувались у взаємозв'язку, що забезпечило переконливість і достовірність наукових результатів.

Теоретичну основу дисертаційного дослідження становлять наукові положення, що містяться у працях українських і зарубіжних дослідників із кримінального процесуального права, криміналістики, теорії права, адміністративного права, кримінального права.

Нормативну базу дослідження становлять Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., акти законодавства України та законодавства зарубіжних держав (Азербайджанської Республіки, Грузії, Естонської Республіки, Литовської Республіки, Республіки Білорусь, Республіки Вірменія, Республіки Молдова, Республіки Казахстан, Республіки Таджикистан, Російської Федерації, Туркменістану, Федеративної Республіки Німеччина, Франції), положення Модельного КПК для держав-учасниць СНД.

Емпіричну базу дисертаційного дослідження становлять результати узагальнення 150 судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій, розміщених в Єдиному державному реєстрі судових рішень, рішення Європейського суду з прав людини, а також Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод та Узагальнення практики застосування судами загальної юрисдикції першої та апеляційної інстанцій при здійсненні судочинства у кримінальних справах статей 3, 5,

6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року за 2011 – перше півріччя 2012 року, зроблені Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду на основі положень КПК 2012 р.

За результатами дослідження сформульовано низку положень, висновків та пропозицій, які мають наукову новизну:

вперше:

запропоновано та доведено можливість використання термінологічного сполучення «кваліфікація фактичних даних» для позначення першого елементу процесу доказування на стадії судового розгляду;

виділено особливості оцінки доказів при прийнятті проміжних судових рішень на стадії судового розгляду, до яких віднесено: допоміжний характер для вирішення основного питання кримінального провадження; підсумковий характер для вирішення питань, що виникають під час руху кримінального провадження у межах однієї стадії; належність доказів визначається у контексті встановлення обставин локального предмета доказування; допустимість доказів встановлюється за загальними критеріями допустимості доказів;

виділено три елементи предмета доказування у судовому розгляді угод: 1) загальний елемент (обставини, передбачені ст. 91 КПК); 2) особливий елемент (характерний для кримінального провадження на підставі обох видів угод); 3) спеціальний елемент (характерний для кримінального провадження на підставі угод про примирення);

визначено розподіл тягара доказування стосовно загального, особливого та спеціального елементів предмета доказування у судовому розгляді угод;

доведено, що суд, за браком активності сторін у встановленні, чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа, чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений, чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення, а також чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку (оскільки вирішення цього питання впливає з вирішення вищенаведених), має використовувати механізм стимулювання доказової активності сторін;

удосконалено:

теоретичні підходи щодо порядку визнання недопустимості доказів у судовому розгляді, а саме доведено, що у випадку встановлення очевидної недопустимості доказу під час судового розгляду суд повинен визнавати цю недопустимість у окремому порядку (шляхом винесення ухвали і виключення з розгляду) лише якщо наявне клопотання сторони або потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, оскільки тягар доказування очевидної недопустимості доказів повинен

покладатися саме на тих суб'єктів, які мають інтерес у виключенні їх з розгляду. Проте, дослідивши усі надані сторонами і отримані судом докази, усі обставини кримінального провадження, суд у вирокі повинен визнавати докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, недопустимими навіть без клопотань сторін та потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;

класифікацію судово-слідчих дій в залежності від ініціативи щодо їх проведення. Зокрема, виділено: судово-слідчі дії, які можуть проводитися як за ініціативи (клопотанням) сторін або потерпілого, так і за ініціативи суду; судово-слідчі дії, ініціатива для проведення яких прямо не визначена; судово-слідчі дії, що проводяться лише за ініціативою (клопотанням) сторін або потерпілого;

концептуальні засади визначення активності суду у кримінально-процесуальному доказуванні на стадії судового розгляду, яка має заповнюючий (при встановленні обставин, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження, звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності або від покарання) та субсидіарний (при недостатній активності сторони захисту, особливо у випадку, коли захисник не бере участі у кримінальному провадженні) характер з урахуванням механізму стимулювання доказової активності сторін;

визначення поняття «дослідження доказів у судовому розгляді» як регламентованої КПК розумової та практичної діяльності суду за активної участі учасників судового провадження при сприянні інших учасників кримінального провадження, спрямованої на встановлення належності, допустимості, достовірності доказів шляхом аналізу кожного з них, їх зіставлення з іншими доказами та отримання доказів, які підтверджують або спростовують належність, допустимість, достовірність доказів, що досліджуються;

дістало подальшого розвитку:

вчення про мету кримінально-процесуального доказування, зокрема, на стадії судового розгляду, якою є встановлення фактичних обставин кримінального провадження в обсязі, необхідному для правильного застосування норм матеріального права для постановлення справедливого по суті судового рішення;

теоретичні положення щодо суду як суб'єкта кримінально-процесуального доказування у контексті збирання, перевірки та оцінки доказів;

обґрунтування необхідності розширення кола процесуальних засобів перевірки угоди про примирення та про визнання винуватості у судовому розгляді шляхом закріплення допиту учасників кримінального провадження, дослідження документів та речових доказів, звуко- і відеозаписів;

обґрунтування необхідності проводити у судовому розгляді такі судові дії, як прийняття речей і документів; витребування речей і документів; слідчий експеримент; перевірка показань на місці; освідування; оголошення показань

підозрюваного, потерпілого, свідка (у випадку їх смерті); оголошення показань підозрюваного (за клопотанням сторони захисту у спеціальному судовому провадженні);

теоретичні положення щодо обмеження кола кримінальних проваджень, у яких допускається застосування частини третьої ст. 349 КПК, а саме щодо осіб, які є неповнолітніми, а також мають фізичні або психічні вади;

теоретичні положення щодо обов'язкової участі захисника при застосуванні процедури, передбаченої частиною третьою ст. 349 КПК через те, що в цій процедурі обвинувачений відмовляється від права на судовий розгляд, під час якого прокурор зобов'язаний довести кожному обставину щодо кримінального правопорушення, у вчиненні якого його обвинувачують, але не отримує жодних преференцій і не має достатніх гарантій охорони своїх прав і в контексті добровільного визнання винуватості, і в контексті участі захисника. Участь захисника дозволить: по-перше, забезпечити кваліфіковану правову допомогу для правильного розуміння обставин, встановлення яких він може не оспорювати, підтвердження добровільності його позиції, додаткового роз'яснення обвинуваченому, що у такому випадку він буде позбавлений права оскаржити ці обставини в апеляційному порядку; по-друге, нормативізувати обмеження кола кримінальних проваджень, у яких є можливою така процедура;

теоретичні положення щодо удосконалення порядку дослідження доказів на стадії судового розгляду щодо дослідження зібраних судом доказів після доказів обвинувачення та захисту, а також доказів інших учасників судового провадження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані у:

науково-дослідній роботі – для подальшого розвитку теорії кримінально-процесуального доказування (Акт впровадження в навчальний та науково-дослідний процес юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 30.09.2015 р.);

правотворчій діяльності – для удосконалення правової регламентації повноважень суду із здійснення доказування на стадії судового розгляду;

правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності судової практики при здійсненні доказування на стадії судового розгляду (Акт впровадження в практичну діяльність Апеляційного суду Черкаської області від 23.09.2015 р.);

навчальному процесі – при викладанні нормативної дисципліни «Кримінальний процес», спеціальних курсів «Проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства», «Прийняття кримінально-процесуальних рішень», а також при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій із зазначених дисциплін (Акт впровадження в навчальну діяльність Національного університету «Одеська юридична академія» від 18.09.2015 р., Акт впровадження у навчальний та науково-дослідний процес юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 30.09.2015 р.).

Апробація результатів дослідження. Висновки і положення дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» та міжкафедральному семінарі кафедр кримінального процесу та криміналістики Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження оприлюднені на: III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики», присвяченій 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету (м. Одеса, 28 жовтня 2011 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 20–21 квітня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтевського «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.); Міжнародній науковій конференції «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); Регіональному круглому столі «Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства» (м. Одеса, 19 квітня 2013 р.); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького складу «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16–17 травня 2013 р.); Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні» (м. Одеса, 27 листопада 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій ювілею академіка С.В. Ківалова «Правове життя сучасної України» (м. Одеса, 16-17 травня 2014 р.); III Всеукраїнському науково-практичному семінарі «Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу» (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування: матеріали» (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.)

Публікації. Основні положення дисертації відображені у 16 публікаціях, у тому числі 4 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 статті, опублікованій у зарубіжному періодичному виданні, 1 статті, опублікованій у виданні, яке включене до міжнародних наукометричних баз, та 10 тезах доповідей на наукових та науково-практичних конференціях, семінарах.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3 розділів, що містять 9 підрозділів, висновків, додатків, списку використаних джерел (359 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 214 сторінок, з них основний текст – 167 сторінок, додатки (3) – 8 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначаються її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і

предмет, методи дослідження, висвітлюються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація результатів дослідження, зазначається про публікації та структуру дисертації.

Перший розділ «Сутність та елементи кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню сутності та особливостей кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді, характеристиці його елементів, порядку визнання судом недопустимості доказів.

У підрозділі 1.1. «Сутність та особливості кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді» проаналізовано доктринальні підходи щодо поняття та ознак кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді, загальних умов його здійснення, мети. Додатково обґрунтовано, що метою доказування на стадії судового розгляду залишається встановлення істини у єдності її об'єктивного, формального та конвенціонального елементів. Указано, що правила про межі судового розгляду обмежують пізнавальну активність суду у контексті недопустимості повороту до гіршого шляхом заборони виходити за межі обвинувачення у бік погіршення становища обвинуваченого (хоча ця вимога відображена, однак її не виражено у повному обсязі) та недопустимості вирішення питання про причетність до вчинення кримінального правопорушення інших осіб. На основі положень КПК 2012 р. сформульовано визначення судово-слідчих дій як регламентованих кримінальним процесуальним законодавством узгоджених процесуальних дій суду та учасників судового провадження, спрямованих на збирання та перевірку доказів з метою встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження.

У підрозділі 1.2. «Елементи кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді» на основі наявних доктринальних досліджень викладено авторську позицію щодо елементів процесу кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді. Вказано, що назва нормативно закріпленого елемента процесу доказування «збирання доказів» є умовною, оскільки статус доказів фактичні дані набувають не до, а після надання їм уповноваженим суб'єктом певної процесуальної форми, тому запропоновано на доктринальному рівні цей елемент визначати як «кваліфікація фактичних даних». Сформульовано визначення дослідження (перевірки) доказів у судовому розгляді як регламентованої КПК розумової та практичної діяльності суду за активної участі учасників судового провадження при сприянні інших учасників кримінального провадження, спрямованої на встановлення належності, допустимості, достовірності доказів шляхом аналізу кожного доказу, зіставлення його з іншими доказами та отримання інших доказів, які підтверджують або спростовують належність, допустимість, достовірність доказу, що досліджується.

У підрозділі 1.3. «Оцінка судом доказів при прийнятті проміжних та підсумкових рішень у судовому розгляді. Порядок визнання судом недопустимості доказів» визначено особливості оцінки доказів на стадії

судового розгляду. Доведено можливість використання стандартів доказування у кримінально-процесуальному доказуванні. Зазначено, що КПК фрагментарно урегульовано питання порядку визнання доказів недопустимими у судовому розгляді, зокрема: не регламентоване питання, чи може суд бути ініціатором визнання доказів недопустимими; не визначено момент, коли у судовому розгляді може бути заявлене клопотання про визнання доказу недопустимим; чітко не визначено, чи повинен суд викладати рішення про визнання доказу очевидно недопустимим в окремому документі – ухвалі, і видалятися для її постановлення до нарадчої кімнати; не розмежовується тягар доказування допустимості доказу обвинувачення у випадку наявності клопотання про визнання його недопустимим. У зв'язку з цим сформульовані пропозиції про внесення змін та доповнень до ст. 89 КПК.

Другий розділ «Принцип змагальності та суб'єкти доказування на стадії судового розгляду» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню ролі суду та сторін у забезпеченні встановлення обставин кримінального провадження, активності суду у доказуванні, в аспекті принципу змагальності та забезпечення судом доказової активності сторін, особливості доказування у кримінальному провадженні на підставі угод на стадії судового розгляду.

У підрозділі 2.1. «Роль суду та сторін у забезпеченні встановлення обставин кримінального провадження. Повноваження суду із доказування на стадії судового розгляду» розглянуто питання суб'єктів доказування у судовому розгляді на основі розмежування обов'язку та тягара доказування. Доведено, що частина друга ст. 92 КПК щодо обов'язку доказування сформульована некоректно, оскільки: не уточнено, яким чином сторона захисту повинна доводити належність та допустимість доказів, якщо вона здійснює їх збирання шляхом «витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів», а також відсутня детальна регламентація процедури збирання доказів стороною захисту; не вказаний потерпілий та представник юридичної особи, щодо якої здійснюється кримінальне провадження, хоча ці учасники, відповідно до частини першої ст. 93 КПК, також можуть збирати докази; фактично вказано не на обов'язок, а на тягар доказування, адже жодні санкції до сторони при не доведенні належності та допустимості доказів не можуть бути застосовані.

Розглянуто питання про можливість визнання суду суб'єктом доказування з урахуванням положень ст. ст. 92, 93 КПК, які таку його роль прямо не передбачають. Доведено, що суд є суб'єктом доказування і на основі положень КПК 2012 р., оскільки він здійснює збирання доказів як самостійний елемент процесу доказування, спрямований на встановлення фактичних обставин кримінального провадження. На основі досліджень В.Т. Нора вказано, що

судово-слідчі дії, що проводяться при дослідженні доказів на стадії судового розгляду, за ініціативою проведення поділяються на: судово-слідчі дії, які можуть проводитися як за ініціативою (клопотанням) сторін або потерпілого, так і за ініціативою суду; судово-слідчі дії, ініціатива для проведення яких прямо не визначена; судово-слідчі дії, що проводяться лише за ініціативою (клопотанням) сторін або потерпілого.

У підрозділі 2.2. *«Проблема активності суду у доказуванні на стадії судового розгляду в аспекті принципу змагальності. Забезпечення судом доказової активності сторін»* досліджуються проблема можливості та необхідності активності суду у доказуванні та її потенційні межі у контексті засади змагальності, закріпленої у ст. 22 КПК. Вказано, що активність суду у доказуванні слід розглядати в двох аспектах: 1) активність суду у встановленні обставин кримінального провадження; 2) активність суду у збиранні та перевірці доказів. Певна активність суду при встановленні обставин кримінального правопорушення, збиранні та перевірці доказів істотно не суперечить засаді змагальності, що підтверджується нормами кримінальних процесуальних кодексів європейських країн, практикою Європейського суду з прав людини, а також Федеральними правилами доказування США. Положення КПК України вказують на певну активність суду у доказуванні, однак чітко не визначають її межі. Активність суду у контексті його ініціативної діяльності щодо встановлення обставин кримінального провадження може мати місце лише за браком активності сторін та неможливості для суду ухвалити обґрунтований та справедливий вирок із урахуванням усіх обставин, що відносяться до предмета доказування.

У підрозділі 2.3. *«Особливості доказування у кримінальному провадженні на підставі угод на стадії судового розгляду»* визначено особливості предмета та процесу кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді угод. Запропоновано предмет доказування у судовому розгляді угод поділяти на три елементи: 1) загальний елемент (обставини, передбачені ст. 91 КПК); 2) особливий елемент (характерний для кримінального провадження на підставі обох видів угод); 3) спеціальний елемент (характерний для кримінального провадження на підставі угод про примирення). Загальний елемент предмета доказування у кримінальному провадженні на підставі угод характеризується загальним розподілом тягара доказування, передбаченим ст. 92 КПК України. За обставин, передбачених частинами четвертою та п'ятою ст. 474 КПК, а для угоди про примирення – також розуміння потерпілим наслідків затвердження угоди, про тягар доказування можна стверджувати лише у контексті визнання або невизнання розуміння зазначених обставин, оскільки доводити нерозуміння неможливо, і достатньо простого волевиявлення обвинуваченого та потерпілого щодо затвердження угоди. Сторони угоди у разі посилань на обставини, які є підставами для відмови у затвердженні угоди, повинні обґрунтувати їх наявність за допомогою належних та допустимих фактичних даних, крім фактичних підстав для визнання винуватості, оскільки тягар їх доказування

покладено на сторону обвинувачення. Обов'язок доказування (як обов'язок збирання, перевірки та оцінки доказів з метою встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження) у судовому розгляді кримінального провадження на підставі угод покладається на суд.

Третій розділ «З'ясування обставин та перевірка їх доказами за КПК 2012 року» складається із трьох підрозділів і присвячений дослідженню системи судово-слідчих дій у судовому розгляді, визначенню обсягу та порядку дослідження доказів у судовому розгляді.

У підрозділі 3.1. «Система судово-слідчих дій у судовому розгляді» визначено наявну систему судово-слідчих дій та запропоновано судово-слідчі дії, якими її слід доповнити. Доведено, що прийняття речей і документів та витребування речей і документів входять до системи судових дій на стадії судового розгляду, хоча прямо не зазначені у главі 28 КПК. Крім того, система судово-слідчих дій потребує розширення за рахунок слідчого експерименту та перевірки показань на місці у судовому розгляді, які мають проводитися судом за участі учасників судового провадження та інших осіб, якщо показання можуть бути перевірені, а обстановка – відтворена, в умовах судового засідання у залі суду або у виїзному судовому засіданні, а також освідчування у судовому розгляді, якщо воно не пов'язане з оголенням освідчуваної особи, та здійснюється добровільно. Для уточнення порядку отримання зразків для експертизи слід уточнити положення ст. 245 КПК шляхом вилучення норм, не характерних для стадії досудового розслідування, та розміщення їх у окремій частині ст. 332 КПК.

У підрозділі 3.2. «Обсяг дослідження доказів у судовому розгляді за КПК 2012 року» розглянуто проблеми нормативної регламентації «скороченого судового розгляду» та застосування цієї процедури на практиці. З урахуванням наявних доктринальних пропозицій вказано, що застосування частини третьої ст. 349 КПК потребує нормативних обмежень у кримінальних провадженнях щодо осіб, які є неповнолітніми, а також мають фізичні або психічні вади, оскільки кримінальне процесуальне законодавство встановлює для таких категорій осіб додаткові процесуальні гарантії, а такою процедурою вони можуть бути нівельовані, оскільки істинність розуміння її характеру та наслідків, враховуючи стан розвитку таких осіб, може бути піддана сумніву. Додатково обґрунтовано необхідність обов'язкової участі захисника у процедурі «скороченого судового розгляду». Встановлено необхідність нормативізувати обмеження кола кримінальних проваджень, у яких є можливою процедура «скороченого судового розгляду».

У підрозділі 3.3. «Процесуальний порядок дослідження доказів за КПК 2012 року» проаналізовано нормативну регламентацію визначення порядку дослідження доказів та практичні проблеми застосування ст. 349 КПК у цій частині. Вказано, що при проведенні судом допитів, пред'явленні для впізнання, оглядів на місці, залучення експерта, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження, дослідження речових доказів, документів, звуко- і

відеозаписів, прийняття речей і документів, витребування речей і документів з власної ініціативи, для забезпечення реалізації засади змагальності, слід передбачити дослідження зібраних судом доказів після доказів обвинувачення та захисту, а також інших учасників судового провадження. Доведено, що порядок дослідження доказів, послідовність якого є такою: допит обвинуваченого, потерпілого, свідків, дослідження висновку експерта, речових доказів тощо, який можна назвати загальним порядком дослідження доказів, є різновидом правового звичаю у кримінальному провадженні. Запропоновано, що при визначенні порядку дослідження доказів питання про момент допиту обвинуваченого має вирішуватися без урахування загального правила про дослідження доказів (зі сторони обвинувачення в першу чергу, а зі сторони захисту – у другу), а за клопотанням сторони захисту, з метою забезпечення права на захист та переваг захисту, проводиться у будь-який момент судового розгляду.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш важливі теоретичні положення дисертаційного дослідження, формулюються пропозиції з удосконалення кримінального процесуального законодавства України:

1. Метою доказування у кримінальному провадженні, зокрема, на стадії судового розгляду, є встановлення фактичних обставин кримінального провадження в обсязі, необхідному для правильного застосування норм матеріального права для постановлення справедливого по суті судового рішення. Характер істини, який встановлюється, презумптивно має об'єктивний характер, однак може варіюватися залежно від обставин кримінального правопорушення (що впливає на можливість його розкриття та викриття особи, яка його вчинила), юридичних особливостей кримінального провадження (застосування целерантних процедур, дотримання норм кримінального процесуального законодавства при збиранні та перевірці доказів, використання загальновідомих та преюдиціальних фактів у доказуванні).

2. Елементами процесу доказування на стадії судового розгляду є кваліфікація фактичних даних, перевірка доказів, оцінка доказів.

3. Залежно від характеру недопустимості доказу – очевидного чи неочевидного, порядок та момент судового розгляду, в якому докази визнаються недопустимими мають бути різними: при встановленні очевидної недопустимості доказу – його недопустимість визнається в окремому порядку (шляхом постановлення ухвали і виключення доказу з розгляду) за умови наявності клопотання сторони або потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; при неочевидності недопустимості доказу – суд у вирокі повинен визнавати докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, недопустимими за клопотанням сторін або потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, чи з власної ініціативи.

4. Суд є суб'єктом кримінального-процесуального доказування у контексті збирання, перевірки та оцінки доказів.

5. За КПК України 2012 р. до судово-слідчих дій, які можуть проводитися як за ініціативою (клопотанням) сторін або потерпілого чи інших учасників судового провадження, так і за ініціативою суду відносяться: допит експерта у суді (ч. 1 ст. 356), дослідження документів (ст. 358), огляд на місці (ст. 361), експертиза у порядку ч. 2 ст. 332, повторний допит свідка (ч. 13 ст. 352), одночасний допит (ч. 14 ст. 352); до судово-слідчих дій, ініціатива для проведення яких прямо не визначена, відносяться: допит обвинуваченого (ст. 351), допит свідка (ст. 352), допит потерпілого (ст. 253), пред'явлення для впізнання (ст. 355), дослідження речових доказів (ст. 357), дослідження звуко- і відеозаписів (ст. 359); до судово-слідчих дій, що проводяться лише за ініціативою (клопотанням) сторін або потерпілого, відносяться: експертиза у порядку ч. 1 ст. 332, доручення провести слідчі (розшукові) дії (ч. 3 ст. 333), тимчасовий доступ до речей і документів (ч. 1, 2 ст. 333).

6. Концептуальні засади визначення активності суду у кримінально-процесуальному доказуванні включають такі положення:

1) активність суду є необхідною, вона не суперечить принципу змагальності;

2) ініціатива у визначенні обсягу та порядку дослідження доказів належить сторонам;

3) суд за браком активності сторін у встановленні того, чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа, чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений, чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення, а також чи підлягає задоволенню пред'явлений цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку (оскільки вирішення цього питання впливає із вирішення вищенаведених), має використовувати механізм стимулювання доказової активності сторін;

4) суд повинен здійснювати заповнюючу активність у доказуванні при встановленні обставин, що характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження, звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності або від покарання;

5) суд повинен здійснювати субсидіарну активність, що є проявом «сприяння захисту», при недостатній активності сторони захисту, особливо у випадку, коли захисник не бере участі у кримінальному провадженні;

6) суд збирає докази з метою перевірки наданих сторонами доказів;

7) суд приймає рішення про визнання доказів недопустимими;

8) при відмові прокурора від підтримання державного обвинувачення у суді, враховуючи обмежені можливості потерпілого щодо збирання доказів та відсутність обов'язкового представництва потерпілого, суд має проявляти субсидіарну активність.

Для нормативізації цих засад стаття 93 КПК може бути доповнена частиною 3¹ у такій редакції: «Суд здійснює збирання доказів шляхом проведення допитів, пред'явлень для впізнання, оглядів на місці, залучення експерта, застосування заходів забезпечення кримінального провадження та проведення слідчих (розшукових) дій під час судового провадження, дослідження речових доказів, дослідження документів, дослідження звуко- і відеозаписів, прийняття речей і документів, витребування речей і документів. У випадках, прямо передбачених цим Кодексом, а також у виключних випадках у разі, якщо цього потребують інтереси правосуддя, зокрема, встановлення обставин, які характеризують особу обвинуваченого, пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність або є підставою для закриття кримінального провадження, звільнення від кримінальної відповідальності або від покарання, суд проводить ці дії з власної ініціативи, про що постановляє мотивовану ухвалу».

7. Особливості здійснення діяльності з доказування у кримінальному провадженні на підставі угод проявляються у специфіці предмета доказування, суб'єктів доказування, тягаря та обов'язку доказування, елементів процесу доказування.

8. Система судових дій у судовому розгляді має бути доповнена такими елементами: 1) прийняття речей і документів, 2) витребування речей і документів, 3) слідчий експеримент, 4) перевірка показань на місці, 5) опитування, 6) оголошення показань підозрюваного, потерпілого, свідка (у випадку їх смерті), 7) оголошення показань підозрюваного за клопотанням сторони захисту у спеціальному судовому провадженні.

9. Через вимоги засади безпосередності дослідження показань, речей і документів (ст. 23 КПК), мотивувальна частина вироку, постановленого у порядку частини третьої ст. 349 КПК, має містити посилання на докази, які були досліджені у судовому засіданні, а також вказівку на обставини кримінального провадження, які учасниками судового провадження не оспорюються повністю або у певній частині.

10. Для уточнення порядку дослідження доказів з урахуванням наведених концептуальних засад активності суду в доказуванні на стадії судового розгляду речення другої частини першої ст. 349 КПК слід замінити такими положеннями: «Докази зі сторони обвинувачення досліджуються в першу чергу, а зі сторони захисту – у другу, крім допиту обвинуваченого. Допит обвинуваченого за клопотанням сторони захисту проводиться у будь-який момент з'ясування обставин та перевірки їх доказами. Далі досліджуються докази, подані потерпілим, іншими обвинуваченими, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження. Докази, отримані за ініціативою суду, досліджуються після дослідження доказів сторін та інших учасників судового провадження».

11. Стаття 352 КПК з урахуванням запропонованих повноважень суду викликати та допитувати свідків з власної ініціативи потребує доповнення ч. 7¹ такого змісту: «7¹. Свідка, викликаного за ініціативи суду, першим допитує

прокурор, потім обвинувачений, захисник, а після них суд. Під час допиту не дозволяється ставити навідні запитання, тобто запитання, у формулюванні яких міститься відповідь, частина відповіді або підказка до неї».

Частина друга ст. 353 КПК потребує викладення у такій редакції: «2. Допит потерпілого проводиться з дотриманням правил, передбачених частинами другою, третьою, п'ятою, сьомою – чотирнадцятою статті 352 цього Кодексу. Послідовність прямого та перехресного допиту потерпілого встановлюється судом за клопотанням сторін кримінального провадження, потерпілого, його представника та законного представника.»

12. Для усунення недоліків нормативної регламентації перехресного допиту у судовому розгляді перше речення частини шостої ст. 353 КПК потребує викладення у такій редакції: «6. Свідка обвинувачення першим допитує прокурор, а свідка захисту – обвинувачений, його захисник та законний представник (прямий допит).»

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Литвин О.В. Дослідження доказів у судовому розгляді: деякі питання / О.В. Литвин // Актуальні проблеми держави і права : збірник наукових праць. Вип. 67 / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. В. М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2012. – С. 728-734.

2. Литвин О.В. Деякі питання порядку визнання судом недопустимості доказів у стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3-1 // Режим доступу: http://pap.in.ua/3-1_2013/9/Lytvyn%20O.V.pdf.

3. Литвин О.В. Проблеми визначення ролі суду І інстанції у доказуванні за новим КПК України / О.В. Литвин // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2013. – Випуск № 22. – Частина II. – Том 3. – С. 118-121.

4. Литвин О.В. Забезпечення судом доказової активності сторін на стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки. – 2014. – Вип. 5. – Т. 3. – С. 151-155.

5. Литвин О.В. Активність суду у доказуванні (стадія судового розгляду) / О. В. Литвин // Молодий вчений. – 2015. – № 2. – С. 795-798.

6. Литвин А.В. Особенности доказывания при рассмотрении соглашений в стадии судебного разбирательства / А.В. Литвин // Visegrad Journal on Human Rights. – 2015. – № 3-1. – С. 68-74.

7. Литвин О.В. Принцип змагальності та активність суду у кримінально-процесуальному доказуванні / О.В. Литвин // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 жовтня 2011 року). – Одеса : Фенікс 2011. – С. 230-232.

8. Литвин О.В. Обов'язок та тягар доказування у кримінальному судочинстві / О.В. Литвин // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар.

наук. конф. проф.-викл. складу (Одеса, 20-21 квітня 2012 р.). Т. 2. / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 413-415.

9. Литвин О.В. Поняття «дослідження доказів» у судовому розгляді / О.В. Литвин // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матер. Міжнар. наук.-практич. конф., присвяч. 95-річчю з дня народження професора М.В. Салтєвського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 395-399.

10. Литвин О.В. Повноваження суду із доказування у стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 30 листопада 2012 р.) Т. 2 / відп. за випуск д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 387-389.

11. Литвин О.В. Суд як суб'єкт доказування за новим КПК / О.В. Литвин // Шляхи удосконалення кримінального процесуального законодавства : матер. регіон. круг. столу (19 квітня 2013 р.) / відп. за вип. д.ю.н., проф. Ю.П. Аленін ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 178-182.

12. Литвин О.В. Визнання судом недопустимості доказів у стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф. проф.-викл. складу (16-17 травня 2013 р.). Т. 2. / відп. за вип. д.ю.н., проф. В.М. Дрьомін ; Націон. ун-т «Одеська юридична академія». – Одеса : Фенікс, 2013. – С. 515-517.

13. Литвин О.В. Повноваження суду І інстанції із доказування у судовому розгляді / О.В. Литвин // Актуальні проблеми доказування у кримінальному провадженні : матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (27 листопада 2013 р., м. Одеса) / відп. за випуск Ю.П. Аленін. – Одеса : Юридична література, 2013. – С. 169-173.

14. Литвин О.В. Проблема активності суду у доказуванні у стадії судового розгляду / О.В. Литвин // Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. ювілею академіка С.В. Ківалова (16-17 травня 2014 р., м. Одеса) : у 2 т. Т. 1 / відп. ред. В.М. Дрьомін. – Одеса : Юридична література, 2014. – С. 731-733.

15. Литвин О.В. Забезпечення судом доказової активності сторін у стадії судового розгляду: деякі проблеми теорії / О.В. Литвин // Теоретичні та практичні проблеми розвитку кримінального права і процесу : матер. III Всеукр. наук.-практ. семінару (м. Івано-Франківськ, 4 грудня 2014 р.). – Івано-Франківськ : Ред.-видав. відділ Івано-Франківського ун-ту права імені Короля Данила Галицького, 2014. – С. 94-97.

16. Литвин О.В. Субсидіарна активність суду в доказуванні (стадія судового розгляду) / О.В. Литвин // Сучасне кримінальне провадження України: доктрина, нормативна регламентація та практика функціонування : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 квітня 2015 р.) / відп. ред. Ю.П. Аленін. – Одеса : НУ «ОЮА», 2015. – С. 84-85.

АНОТАЦІЯ

Литвин О.В. Кримінально-процесуальне доказування у стадії судового розгляду. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2016.

Дисертація є першим спеціальним комплексним дослідженням особливостей кримінально-процесуального доказування на стадії судового розгляду на основі положень КПК України 2012 р.

У дисертації розглянуто сутність, особливості та елементи кримінально-процесуального доказування у судовому розгляді. Досліджено специфіку оцінки судом доказів при прийнятті проміжних та підсумкових рішень у судовому розгляді, охарактеризовано порядок визнання судом недопустимості доказів.

Визначено роль суду та сторін у забезпеченні встановлення обставин кримінального провадження. Охарактеризовано повноваження суду із доказування, досліджено проблему активності суду в доказуванні на стадії судового розгляду. Визначено особливості доказування при розгляді угод у цій стадії.

Внесено науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства України у частині регламентації доказування на стадії судового розгляду.

Ключові слова: кримінально-процесуальне доказування, судовий розгляд, змагальність, активність сторін кримінального провадження, судово-слідчі дії.

АННОТАЦИЯ

Литвин А.В. Уголовно-процессуальное доказывание в стадии судебного разбирательства. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2016.

Диссертация является первым специальным комплексным исследованием особенностей уголовно-процессуального доказывания в стадии судебного рассмотрения на основе положений УПК Украины 2012 г.

В диссертации рассмотрены сущность, особенности и элементы уголовно-процессуального доказывания в судебном разбирательстве. Исследована специфика оценки судом доказательств при принятии промежуточных и итоговых решений в судебном разбирательстве, охарактеризован порядок признания судом недопустимости доказательств.

Определена роль суда и сторон в обеспечении установления обстоятельств уголовного производства. Доказано, что на основе положений УПК 2012 г. суд является субъектом доказывания в контексте собирания, проверки и оценки доказательств. Охарактеризованы полномочия суда по доказыванию, исследована проблема активности суда в доказывании в стадии судебного разбирательства. Определены концептуальные положения такой активности: активность суда необходима, она не противоречит принципу состязательности; инициатива в определении объема и порядка исследования доказательств принадлежит сторонам; суд при отсутствии активности сторон в установлении того, имело ли место деяние, в совершении которого обвиняется лицо, содержит ли это деяние состав уголовного преступления и какой статьей закона Украины об уголовной ответственности он предусмотрен, виновен ли обвиняемый в совершении этого уголовного правонарушения, а также подлежит ли удовлетворению предъявлен гражданский иск и, если да, в чью пользу, в каком размере и в каком порядке (поскольку решение этого вопроса вытекает из решения вышеприведенных), должен использовать механизм стимулирования доказательственной активности сторон; суд должен осуществлять дополняющую активность при установлении обстоятельств, характеризующих личность обвиняемого, смягчающих наказание, исключающие уголовную ответственность или являющихся основанием для прекращения уголовного производства, освобождения обвиняемого от уголовной ответственности или от наказания; суд должен осуществлять субсидиарную активность, являющуюся проявлением «содействия защите», при недостаточной активности стороны защиты, особенно в случае, когда защитник не участвует в процессе; суд собирает доказательства с целью проверки предоставленных сторонами доказательств; суд принимает решение о признании доказательств недопустимыми; при отказе прокурора от поддержания государственного обвинения в суде, учитывая ограниченные возможности потерпевшего по доказыванию, отсутствие обязательного представительства потерпевшего, суд должен проявлять субсидиарную активность.

Определены особенности доказывания при рассмотрении соглашений в этой стадии, в частности: специфика предмета доказывания, субъектов доказывания, бремени и обязанности доказывания, элементов процесса доказывания. Охарактеризованы система и порядок проведения судебных действий по УПК Украины 2012 г. Доказано, что система судебных действий в судебном разбирательстве должна быть дополнена следующими элементами: 1) принятие вещей и документов, 2) истребование вещей и документов, 3) следственный эксперимент, 4) проверка показаний на месте, 5) освидетельствование, 6) оглашение показаний подозреваемого, потерпевшего, свидетеля (в случае их смерти), 7) оглашение показаний подозреваемого по ходатайству стороны защиты в специальном судебном производстве. Исследованы проблемы проведения отдельных судебно-следственных действий.

Охарактеризован объем исследования доказательств на основе положений УПК 2012 г., выявлены недостатки нормативной регламентации его определения.

Рассмотрены проблемы определения порядка исследования доказательств в стадии судебного разбирательства, указаны недостатки нормативной регламентации его определения.

Внесены научно обоснованные предложения по совершенствованию уголовно-процессуального законодательства Украины в части регламентации доказывания в стадии судебного разбирательства, а именно: изменение редакций ст.ст. 92, 93 УПК; дополнение ст. 93 УПК частями 3¹, 3² (для регламентации полномочий суда в сфере доказывания и пределов его активности); изменение редакции части первой ст. 349 УПК (для уточнения порядка исследования доказательств обвинения и защиты в судебном разбирательстве); дополнение ст. 352 УПК частью 7¹ (для регламентации порядка допроса свидетеля, вызванного по инициативе суда); новая редакция части второй ст. 353 (для уточнения порядка допроса потерпевшего); изменение ч. 6 ст. 353 (для уточнения порядка перекрестного допроса); дополнение статьей 354¹ (регламентация оглашения показаний обвиняемого, потерпевшего, свидетеля); дополнение статьей 361¹ (регламентация освидетельствования).

Ключевые слова: уголовно-процессуальное доказывание, судебное разбирательство, состязательность, активность сторон уголовного производства, судебные следственные действия.

SUMMARY

Lytvyn O.V. Criminal Procedure of Proof in Trial. – Manuscript.

Dissertation for the Candidate of Law Degree, specialty 12.00.09 – criminal process and criminalistics; forensic examination, operational-search activity. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2016.

The Dissertation is the first complex study of special aspects in criminal procedure of proof in trial of a case, based on The Criminal Action Code of Ukraine 2012 year.

The essence, features and elements of criminal procedure of proof on trial of a case are analyzed. The particularity of judgment, made by court at the process of determination of evidences for intermediate and final court decision at the trial of a case, are examined. The procedure of recognition of the evidences as the incompetent ones is characterized.

The role of court and parties at the process of establishing circumstances of criminal case are defined. The authority of court concerning the procedure of proof is characterized and the problem of court's activity during the process of proof at the trial stage is investigated. The particularities of the process of proof in the criminal cases, based on an agreement at the trial stage, are defined.

Scientifically grounded propositions for the improvement of criminal procedure law of Ukraine in part of regulation of proof at the trial of a case are introduced.

Key words: criminal procedure of proof, trial of a case, competitiveness, activity of parties at criminal procedure, judicial investigation.

Підписано до друку 15.04.2016 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1604-2а.

Видавець і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.